

ДЕРЖАВНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ

Система забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти

сертифікована на відповідність ДСТУ ISO 9001:2015 / ISO 9001:2015

Кафедра економічної теорії та конкурентної політики

ЗАТВЕРДЖЕНО

вченою радою

(пост. п. 15 від «28» 08 2023р.)

Резерв

Анатолій МАЗАРАКІ

**ПОВЕДІНКОВА ЕКОНОМІКА /
BEHAVIORAL ECONOMICS**

**ПРОГРАМА /
COURSE SUMMARY**

Київ-2023

**Розповсюдження і тиражування без офіційного дозволу ДТЕУ
заборонено**

Автор: Л.В. Лебедева, канд. екон. наук, доц.

Розглянуто і схвалено на засіданні кафедри економічної теорії та конкурентної політики від 12.06.2023, протокол № 15

Рецензенти: Блакита Г.В., д.е.н., професор,
Штундер І.О., д.е.н., професор,
Найденко С.В., Генеральний директор Асоціації
«Транспортні, експедиторські та логістичні організації в
Україні» «УКРЗОВНІШТРАНС»

Поведінкова економіка /

Behavioral Economics

**ПРОГРАМА /
COURSE SUMMARY**

ВСТУП

Програма дисципліни «Поведінкова економіка» розроблена для здобувачів вищої освіти ступеню «Доктор філософії» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», спеціальності 051 «Економіка».

Програму підготовлено відповідно до освітньо-наукової програми підготовки докторів філософії ДТЕУ.

Програма складається з таких розділів:

1. Мета, завдання та предмет дисципліни.
2. Передумови вивчення дисципліни як вибіркової компоненти освітньої програми.
3. Результати вивчення дисципліни.
4. Зміст дисципліни.
5. Список рекомендованих джерел.

1. МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА ПРЕДМЕТ ДИСЦИПЛІНИ

Метою викладання даної дисципліни є формування у здобувачів вищої освіти знань теорії та практики поведінкової економіки, розуміння поведінкових закономірностей та їх впливу на перебіг економічних процесів, формування на цій основі професійних компетентностей у сфері прийняття економічних рішень.

Для досягнення мети поставлені такі *основні завдання*:

- вивчення теоретичних положень поведінкової та експериментальної економіки;
- засвоєння правил, принципів, оволодіння інструментами та методами дослідження впливу поведінкових факторів на прийняття економічних рішень;
- удосконалення вмінь та навичок застосування поведінкових моделей в управлінні економічними суб'єктами.

Предметом вивчення дисципліни є теоретико-методологічні, методичні та організаційно-економічні аспекти управління економічною поведінкою.

2. ПЕРЕДУМОВИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ ЯК ВИБІРКОВОЇ КОМПОНЕНТИ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ

Дисципліна є логічним продовженням базової дисципліни «Економічна теорія».

Для оволодіння змістом дисципліни здобувачі вищої освіти повинні знати:

- базові закони та закономірності функціонування економічних систем;
- теорію поведінки споживача;
- методи економічних досліджень.

Для успішного засвоєння дисципліни здобувачі вищої освіти повинні вміти:

- аналізувати економічні дані;
- проводити економічні дослідження.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Дисципліна «Поведінкова економіка», як вибіркова компонента освітньо-наукової програми, забезпечує оволодіння здобувачами вищої освіти загальними та фаховими компетентностями і досягнення ними програмних результатів навчання за відповідною освітньо-науковою програмою:

✓ *Економіка (третього рівня вищої освіти)*

Номер в освітній програмі	Зміст компетентності	Номер теми, що розкриває зміст компетентності
<i>Загальні компетентності за освітньою-науковою програмою</i>		
ЗК 01	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу нових наукових ідей на основі логічних аргументів.	1, 2
ЗК 05	Здатність розв'язувати комплексні проблеми економіки на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності.	3-6
<i>Спеціальні компетентності за освітньою-науковою програмою</i>		
СК 01	Здатність виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання в економіці та дотичних до неї міждисциплінарних напрямках і можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях з економіки та суміжних галузей.	2-6
СК 02	Здатність усно і письмово презентувати та обговорювати результати наукових досліджень та/або інноваційних розробок українською та англійською мовами.	2-6
СК 05	Здатність виявляти, поглиблено аналізувати і вирішувати проблеми дослідницького характеру у сфері економіки з врахуванням економічних ризиків, невизначеності та/або асиметричності інформації, можливих соціально-економічних наслідків, оцінювати та забезпечувати якість виконуваних досліджень, у тому числі з питань європейської та євроатлантичної інтеграції.	3, 4, 6
СК 06	Здатність обґрунтовувати та готувати економічні рішення на основі розуміння	3,4, 6

	закономірностей розвитку соціально-економічних систем і процесів на мікро-, мезо-, макро- та мегаекономічному рівні, в тому числі і застосуванням математичних методів та моделей.	
СК 08	Здатність узгоджувати цілі окремого економічного суб'єкта із цілями розвитку галузі, економіки та цілями забезпечення сталого розвитку, в тому числі у глобальному вимірі; оцінювати вплив їх економічних рішень на стратегії поведінки інших економічних суб'єктів та зміну економічної системи в цілому.	2-6
<i>Програмні результати навчання за освітньою-науковою програмою</i>		
РН 01	Мати передові концептуальні та методологічні знання з економіки, управління соціально-економічними системами різного рівня і на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення фундаментальних і прикладних досліджень на рівні світових досягнень з відповідного напрямку.	1-6
РН 02	Глибоко розуміти базові (фундаментальні) принципи та методи економічних наук, а також методологію наукових досліджень, створювати нові знання у сфері економіки з метою досягнення економічного та соціального розвитку в умовах глобалізації.	1, 2
РН 05	Пропонувати нові рішення, розробляти наукові проекти, які дають можливість переосмислити наявне та створити нове цілісне знання та /або професійну практику і розв'язувати значущі і фундаментальні та прикладні проблеми економічної науки з урахуванням соціальних, економічних, екологічних та правових аспектів, а також невизначеності та або інформаційного симетрії; забезпечувати комерціалізацію результатів наукових досліджень та	1-6

	дотримання прав інтелектуальної власності.	
PH 06	Вільно презентувати та обговорювати з фахівцями і нефахівцями результати досліджень, теоретичні та практичні проблеми економіки державною та іноземною мовами, кваліфіковано відображати результати досліджень у наукових публікаціях у провідних наукових виданнях.	3-6
PH 08	Планувати і виконувати емпіричні та/або теоретичні дослідження у сфері економіки та здотичних міждисциплінарних напрямів, критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших дослідників у контексті усього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми, швидко адаптуватись до геополітичних та соціально-економічних змін, враховувати їх у власних дослідженнях.	1-6
PH 09	Формулювати і перевіряти гіпотези; використовувати для обґрунтування висновків належні докази, зокрема, результати теоретичного аналізу, і емпіричних досліджень і математичного та або комп'ютерного моделювання, наявні літературні дані.	1-6
PH 10	Володіти підходами та інструментарієм дослідження мікро-, мезо-, макро- та мегаекономічних систем, визначати ключові детермінанти та індикатори їх розвитку.	1-6
PH 11	Виявляти економічні проблеми, визначати відповідні їм наукові завдання, обирати методи для їх розв'язання та обґрунтовувати відповідні економічні рішення на засадах узгодження цілей та інтересів окремих економічних суб'єктів із цілями розвитку галузі, економіки та цілями забезпечення сталого розвитку.	3

4. ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Еволюція поведінкової економічної теорії

Перші ідеї поведінкової економіки (А. Сміт., І. Фішер., В. Парето). Розробки Т. Веблена, інституціональний аналіз. Внесок відомих вчених Д. Аріелі, М. Алле, Г. Беккера, Д. Канемана, Р. Д. Льюїса, С. Ліхтенштейна у розвиток поведінкової економіки.

Роль експеримента в поведінковій економіці. Евристики, що використовуються при прийнятті рішень. Модель «альтернативної людини» в межах поведінкової теорії. Формування різних підходів до розуміння витоків поведінкової економічної теорії (1980-ті рр.).

Розвиток поведінкової економіки в ХХІ ст. Праця Дж. А. Акерлофа і Р. Дж. Шиллера «*Spiritus Animalis*, або Як людська психологія керує економікою і чому це важливо для світового капіталізму». Праця «Фрікономіка» і «Суперфрікономіка» С. Д. Левітта і С. Дж. Дабнера. Праця Р. Френка «Дарвінівська економіка».

Список рекомендованих джерел

Основний: 1 [с.17-124], 2 [с.23-100], 4 [с.20-110].

Додатковий: 5 [с.3-15], 6 [с.4-8], 10 [с.37-52].

Інтернет-джерела: 21, 22.

Тема 2. Предмет та метод теорії поведінкової економіки

Предмет поведінкової економіки. Відмінні характеристики поведінкової економічної теорії від економікс. Відмова від «трьох китів» - передумови раціональності, переслідування власних інтересів і рівноваги.

Проблеми економічної теорії, які вирішуються в межах поведінкової економіки: а) аксіома незалежності і ситуативність вибору; б) однорідність товарів і ефект початкового запасу; в) недосконалість людської пам'яті і обчислювальних здібностей; г) проблема короткозорої поведінки.

Міждисциплінарність поведінкової економіки. Зв'язок з нейроекономікою, еволюційною та експериментальною економікою.

Методи дослідження поведінкової теорії. Методи експериментального дослідження. Індуктивні методи, нормативні

методи. Основні напрямки досліджень поведінкової економічної теорії в ХХІ ст.

Список рекомендованих джерел

Основний: 1 [с.17-38], 2 [с.23-100], 3 [с.15-54], 4 [с.20-110].

Додатковий: 8 [с.155-162], 10 [с.37-52].

Інтернет-джерела: 19-22.

Тема 3. Вибір в умовах ризику і невизначеності

Теорія перспектив Д. Канемана та А. Тверські. Д. Канеман і А.Тверські та їх праця «Вибір, цінності та фрейми». Роль евристик та фреймів у поведінці людей. Основа теорії перспектив - три невід'ємних властивості функції оцінки простих ризикових лотерей: а) залежність від вихідного положення; б) ухилення від втрат; в) зменшення чутливості до вигравів і втрат.

Помилки репрезентативності та їх вплив на поведінку людини. Особливості прийняття рішень в умовах невизначеності. Прикладні аспекти та значення теорії перспектив. Керування економічною поведінкою за допомогою страхів.

Критика теорії перспектив: нездатність опису явища в цілому та нерепрезентативність проведених результатів. Ставлення до евристик у поведінковій економіці та їх критика (Г. Гігеренцер, Р. Зельтен).

Поведінкова теорія ігор. Використання математичного апарату теорії ігор в економіці. Зміст і принципи поведінкової теорії ігор. Умова рівноваги Неша для аналізу стратегічної взаємодії кількох гравців. Стандартна гра з ультиматумом. Суть та значення для поведінкової економіки експериментів: С. Гештера і Е. Фера, Дж. Хенріча. Сутність моделей та їх місце в економічному аналізі: модель Рабіна, модель Бертрана і Курно. Теорія некоаліційних ігор. Модель динамічної конкуренції. Модель супергри Гріна і Портера. Значення поведінкової теорії ігор для економічного аналізу.

Список рекомендованих джерел

Основний: 2 [с.197-253]

Додатковий: 11 [с.38-45], 12 [с.117-121], 14 [с. 133–166].

Інтернет-джерела: 19-22.

Тема 4. Поведінкова теорія особистості

Багатофункціональна роль особистості в економіці. Критерії та сильні і слабкі сторони особистості. Психологічні особливості економічних агентів. Креативність та інновативність споживачів.

Емоційний інтелект та його вплив на прийняття рішень. Моделі особистісного управління. Теорія поколінь Н. Хоува та В. Штрауса.

Моделі поведінки людини в економічній системі. Людина економічна та людина соціальна.

Основні підходи до вивчення особистості: психодинамічний, психоаналітичний, гуманістичний, когнітивний, поведінковий, діяльнісний.

Розробка основ поведінкової економіки Д. Канеманом і А. Тверські (1974, 1979). Поведінкова теорія особистості Б. Скіннера і А. Бандура. Моделі особистості Дж. Роттера. Теорія соціального навчання Дж. Роттера. Діяльнісна теорія особистості – чотирьохкомпонентна модель особистості.

Принципи, що описують системні аспекти розвитку людини в природі і суспільстві. Системогенетична парадигма у вивченні економічної поведінки соціальних суб'єктів як універсальний теоретичний конструкт.

Критика поведінкової теорії особистості: недостовірність отриманих результатів, неможливість використання інформації, отриманої під час експерименту для моделювання економічної поведінки поза його межами.

Список рекомендованих джерел

Основний: 2 [с.375-396].

Додатковий: 13 [с.375–395], 15 [с. 484–495].

Інтернет-джерела: 19-22.

Тема 5. Поведінкова теорія споживання

Теорія поведінки споживача як один з класичних розділів економічної теорії. Поведінкова теорія споживання та її міждисциплінарність.

Аналіз суб'єктивних чинників в межах теорії поведінкової економіки і їх вплив на поведінку споживача. Дж. Катона у теорії психологічної економіки. Основні психологічні ефекти поведінки споживачів: ефект володіння, ефект визначеності. Визнання існування протилежних сил, що впливають на споживчий вибір. Концепції змінної раціональності Х. Лайбенстайна. Концепція ранжованої раціональності

П.-Л. Рейно. Підходи Дж. Дьюї. А. Етціоні, Т. Скитовскі, Й. Хейзінга, Дж. Катона до аналізу поведінки споживача.

Приклади нераціональної поведінки індивідів - «дилема генерала». Основні причини нераціональності людської поведінки. Теорія обмеженої раціональності (іраціональності).

Критика теорії обмеженої раціональності та неповноти інформації при прийнятті рішень (Г. Демсец). Екологічна раціональність як альтернатива обмеженої раціональності (Г. Гігеренцер, Р. Зельтен).

Роль інституційних чинників у поведінці споживача. Культура поведінки споживача як фактор впливу. Основні форми реалізації поведінки споживача. Індивідуальні оцінки, психологічні реакції, настрої, очікування споживачів. Індекс споживчих настроїв (ІСН) та його прогностичний потенціал.

Список рекомендованих джерел

Основний: 3 [с.57-125].

Додатковий: 11 [с.С. 38-45], 16 [с.361–374].

Інтернет-джерела: 19-22.

Тема 6. Експериментальна економіка

Експериментальний підхід до вивчення економічних (соціально-економічних) процесів. Взаємозв'язок економічної науки та психології. Сучасні дослідження експериментальної економіки. В. Сміт та його внесок у розвиток експериментальної економіки. Види економічних експериментів.

Методологія експериментальної економіки та результативність застосування її методів: виявлення парадоксів прийняття рішень, аномалій в економічній поведінці, перевірка достовірності прогнозів тощо.

Система стимулів експериментаторів та їх роль в забезпеченні якості результатів. Математична формалізація та моделювання економічних ситуацій.

Критика експериментальної економіки: варіативність та недостовірність даних, що є результатами експериментів та опитувань. Ризик системних упереджень, стратегічної поведінки та відсутності сумісності стимулів в експериментах та опитуваннях.

Список рекомендованих джерел

Основний: 1 [с.124-154].

Додатковий: 7 [с. 180-193], 9 [с.25-90].

Інтернет-джерела: 19-22.

5. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

ОСНОВНИЙ

1. Аріелі, Д. Передбачувана ірраціональність. – Л.: Видавництво Старого Лева, 2018. – 296 с.
2. Канеман, Д. Мислення швидко й повільно / Деніел Канеман ; з англ. пер. Максим Яковлєв. - Київ : Наш Формат, 2017. - 479, [1] з. англ. - Пер. вид. : Thinking, fast and slow / Daniel Kahneman. - New York, 2011.
3. Пінк, Д. Драйв. Дивовижна правда про те, що нас мотивує / Деніел Пінк ; [пер. з англ. Назарія Агаджаняна]. - Харків : Книжковий Клуб "Клуб Сімейного Дозвілля", 2016. - 205, [1] с. англ. - Пер. вид. : Drive: the surprising truth about what motivates us / Daniel H. Pink. - New York, 2009.
4. Талер, Р. Поведінкова економіка. Як емоції впливають на економічні рішення / Річард Талер ; пер. з англ. Світлана Крикуненко. - Київ : Наш формат, 2018. – 462 с. англ. - Пер. вид. : Misbehaving. The making of behavioral economics / Richard H. Thaler. - New York, London, 2015.

ДОДАТКОВИЙ

5. Безгін К. С. Поведінкова економіка: епістемічний поворот у трактуванні раціональності [Електронний ресурс] / К. С. Безгін, В. В. Ушкальов // Економіка України. - 2019. - № 7-8. - С. 3-15.
6. Бобух І. Поведінкова економіка та сталий розвиток: ключові аспекти взаємозв'язку / І. Бобух // Економіст. - 2016. - № 6. - С. 4-8. - Режим доступу: <http://ua-ekonomist.com/abstracts/june-2016/>
7. Длугопольський, О. Експериментальна та поведінкова економіка: від Вернона Сміта до Даніеля Канемана [Текст] / О. Длугопольський, Ю. Івашук // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – Тернопіль, 2014. – № 1. – С. 180-193.
8. Івашук Ю. Внесок Річарда Талера в розвиток поведінкової економіки (Нобелівська премія з економіки 2017 р.) [Електронний ресурс] / Ю. Івашук // Вісник Тернопільського національного економічного університету. - 2019. - Вип. 2. - С. 155-162.
9. Івашук, Ю. П. Поведінкова та експериментальна економіка: навч. посіб. / Ю. П. Івашук ; Терноп. нац. екон. ун-т. - Тернопіль : Осадца Ю. В., 2017. - 119 с.

10. Буряченко, А. Є. Поведінкова економіка та децентралізація бюджетної системи / А. Є. Буряченко, К. М. Левченко // *Фінанси України*. – Київ, 2019. – № 9. – С. 27-42.
11. Гриценко, А. А. Формування інформаційно-поведінкової парадигми монетарної політики [Текст] / А. А. Гриценко, Т. О. Кричевська // *Економічна теорія*. – К., 2007. – № 2. – С. 46-49
12. Карпишин, Н. Поведінкові фінансові рішення населення в процесі споживання [Текст] / Н. Карпишин, С. Табака // *Світ фінансів*. – Тернопіль : ТНЕУ, 2020. – № 3. – С. 19-28.
13. Кваша, О. В. Основні положення та гіпотези поведінкових фінансів / О. В. Кваша // *Економіка та держава*. – Київ, 2020. – № 5. – С. 225-231.
14. Танклевська Н. С. Поведінкова економіка: етимологія, сутність, теорія [Електронний ресурс] / Н. С. Танклевська, Т. М. Повод // *Науковий вісник Льотної академії. Серія : Економіка, менеджмент та право*. - 2021. - Вип. 3-4. - С. 38-45.
15. Синиця М. А. COVID-19 та поведінкова економіка: окремі аспекти причин нераціональної поведінки під час пандемії [Електронний ресурс] / М. А. Синиця // *Наукові записки НаУКМА. Економічні науки*. - 2021. - Т. 6, вип. 1. - С. 117-121.
16. Berg N. The Consistency and Ecological Rationality Approachesto Normative Bounded Rationality // *Journal of Economic Methodology*, 2014. Vol. 21. No. 4. P. 375–395;
17. Berg N., Gigerenzer G. As-if Behavioral Economics: NeoclassicalEconomics in Disguise? // *History of Economic Ideas*,2010. Vol. 18. No. 2. P. 133–166.
18. Katsikopoulos K. V. Bounded Rationality: The Two Cultures // *Journal of Economic Methodology*, 2014. Vol. 21. No. 4. P. 361–374.

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

19. Al Roth's Experimental Economics homepage. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://web.stanford.edu/~alroth/alroth.html>
20. Charlie Holt's bibliography of experimental economics research. – Режимдоступу: <http://people.virginia.edu/~cah2k/y2k.htm>
21. Ariel Rubinstein's homepage. [Електроннийресурс]. – Режимдоступу: <http://arielrubinstein.tau.ac.il/>
22. Economic Theory by David K. Levine. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dklevine.com/>

* – курсивом виділені назви видань, які є в наявності у бібліотеці ДТЕУ.